

Dzīve un sabiedrība ES kandidātvalstīs

Ievads

Eiropas Dzīves un darba apstākļu uzlabošanas fonda (*Eurofound*) Eiropas dzīves kvalitātes apsekojums (*EQLS*) gadu gaitā ir kļuvis par vērtīgu rādītāju kopumu, kas papildina ekonomikas izaugsmes un dzīves līmeņa ierastos rādītājus, piemēram, iekšzemes kopproduktu vai ienākumus. *EQLS* rādītāji nodrošina plašu spektru ar pierādījumiem, kas var uzlabot uzraudzību un prioritāšu noteikšanu Eiropas Savienības kandidātvalstīm, no kurām sagaida to specifiskās politikas un ES politikas harmonizēšanu, kā arī reformu īstenošanu.

Piecas pašreizējās ES kandidātvalstis, Albānija, Melnkalne, Serbija, Turcija un Ziemeļmaķedonija, tika iekļautas *EQLS* 2016. gada apsekojumos, un par dažām ir pieejama informācija par izmaiņām laika gaitā, pamatojoties uz iepriekšējiem (2003. gada, 2007. gada un 2011. gada) apsekojumiem. Šajā ziņojumā ir aplūkotas trīs plašas jomas – dzīves kvalitāte, sabiedrisko pakalpojumu kvalitāte un sabiedrības kvalitāte, kā arī analizēti šādi rādītāji:

- subjektīvā labklājība, dzīves līmenis, nenodrošinātības aspekti, kā arī darba un privātās dzīves līdzsvars;
- veselības aprūpe, ilgtermiņa aprūpe, bērnu aprūpe un citi sabiedriskie pakalpojumi;
- sociālā nedrošība, izpratne par sociālo atstumtību un sociālo spriedzi, uzticēšanās cilvēkiem un iestādēm, līdzdalība un sabiedrības iesaistīšanās, kā arī iesaistīšanās apmācībā.

Ziņojumam ir ievada nodaļa ar pārskatu un pieci valstu profili.

Politikas konteksts

Dzīves kvalitātes, sabiedrisko pakalpojumu kvalitātes un sabiedrības kvalitātes rādītāji palīdz ieviest iedzīvotāju perspektīvu politikas plānošanā un rezultātu novērtēšanā. Ja sociālie rādītāji par kandidātvalstīm nav pieejami vai nav pilnībā salīdzināmi ar ES rādītājiem, to vietā var izmantot apsekojuma datus, lai palīdzētu novērtēt valstu atšķirības un potenciāli nozīmīgas jomas valsts politikai.

Šajā ziņojumā rezultāti par dzīves kvalitāti, sabiedriskajiem pakalpojumiem un sabiedrību attiecas gan uz valsti, gan ES paplašināšanās procesā aplūkotajām jomām. Tie ir būtiski arī plašākā ilgtspējīgas attīstības mērķu kontekstā, ko valstis dažkārt cenšas novērtēt visaptverošu uzraudzības pasākumu trūkuma dēļ.

EQLS salīdzinošā perspektīva var palīdzēt izprast vidēja termiņa norises sabiedrībā, kā arī uzlabot dzīves kvalitāti gan ES, gan tās partnervalstīs.

Galvenais vēstījums

- Apmierinātības ar dzīvi un laimes līmenis kandidātvalstīs joprojām ir zemāks, salīdzinot ar ES dalībvalstīm.
- Tāpat kā daudzās valstīs, laimes līmenis ir augstāks nekā apmierinātības ar dzīvi līmenis. Atšķirība starp laimi un apmierinātību ar dzīvi liecina, ka cilvēki var gūt noteiktu emocionālu piepildījumu no ģimenes un sociālajām attiecībām, kaut arī apmierinātība ar dzīvi ir ierobežota.
- Kandidātvalstu rādītāji par vairākiem dzīves apstākļu rādītājiem, tostarp par mājokļu neatbilstību, enerģētisko nabadzību un materiālo nenodrošinātību, ir zem ES-28 vidējiem rādītājiem. Tomēr tādās jomās kā noteiktu sabiedrisko pakalpojumu šķietamā kvalitāte kandidātvalstīs šķietami neatrodas tik nelabvēlīgā situācijā kā dažas Austrumeiropas dalībvalstis, jo īpaši pēc 2008. gada ekonomikas krīzes.

- Attiecībā uz demogrāfisko struktūru dažās no kandidātvalstīm ir salīdzinoši jauni iedzīvotāji (jo īpaši Albānijā un Turcijā) salīdzinājumā ar lielāko daļu dalībvalstu. To atspoguļo valstu salīdzinoši labie sasniegumi attiecībā uz vairākiem veselības rādītājiem, lai gan šie rādītāji ir ievērojami zemāki attiecībā uz vecākām grupām.
- Kopumā iedzīvotāji kandidātvalstīs diezgan optimistiski raugās uz savu nākotni un ir jo īpaši optimistiski par nākamo paaudžu nākotni (izņemot Turciju) daļēji sakarā ar potenciālām izredzēm pievienoties ES un ieguvumiem, kļūstot par ES dalībvalsti. Tomēr jāatzīst, ka demogrāfiskā novecošana, kā arī konkrētas materiālās grūtības un nenodrošinātība varētu iedragāt pašreizējo pozitīvo gaisotni.
- Lielākajā daļā kandidātvalstu pastāv būtiskas atšķirības starp vīriešiem un sievietēm attiecībā uz viņu veikto māsaimniecības un ar aprūpi saistīto darbu apjomu. Lai gan aprūpes pakalpojumu kvalitāti vērtē pat augstāk par citu sabiedrisko pakalpojumu kvalitāti, to pieejamība var nebūt pietiekama, lai tā atsauktos uz darba un privātās dzīves līdzsvara nepilnībām. Izmaiņas darba un dzīves organizēšanā var būt arī atkarīgas no pieejamo darbavietu veidiem un valsts ekonomikas profila. Tomēr valstis, šķiet, savlaicīgi negatavojas šādām izmaiņām, jo pieaugušo dalība apmācībā gan profesionālu, gan citu iemeslu dēļ ir zema.
- Sociālā kohēzija vairākās jomās ir ierobežota. Noteiktās grupās ziņo par augstu sociālās atstumtības līmeni, kā arī vāju garīgo veselību. Te jāmin vecāka gadagājuma cilvēku grupas, cilvēki ar zemiem ienākumiem un dažos gadījumos – sievietes. Turklāt relatīvi liela iedzīvotāju daļa dažās kandidātvalstīs ziņo par saspīlējumiem starp bagātajiem un nabagajiem, kā arī starp vadību un darba ņēmējiem. Salīdzinot ar valstu statistikas datiem, *EQLS* aplēses par ienākumu nevienlīdzību lielākajā daļā kandidātvalstu ir konsekventi lielākas. Šis konstatējums varētu papildus stimulēt uzlabojumus šādas nevienlīdzības mērīšanā un šādu pasākumu izmantošanā, novērtējot politiku, kas vērsta uz nevienlīdzības novēršanu.
- Dzīves kvalitātes, sabiedrisko un vietējo pakalpojumu kvalitātes ziņā starp lauku un pilsētu rajoniem pastāv relatīvi lielas atšķirības. Tā ir īpaša problēma kandidātvalstīs, jo tajās ir liels lauku iedzīvotāju skaits. Otrreizējās pārstrādes pakalpojumu pieejamības trūkums lauku iedzīvotājiem ir jo īpaši uzsvērts 2016. gada *EQLS*.
- Dzīves kvalitātes uzlabošana gan lauku, gan pilsētu vietējā līmenī varētu būt sarežģīta sakarā ar uzticēšanās modeli valstu iestādēm. Atšķirībā no vairuma dalībvalstu, kur vietējām pašvaldībām uzticas vairāk nekā valsts iestādēm, vietējām pašvaldībām kandidātvalstīs nav šādu relatīvu priekšrocību.

Papildu informācija

Ziņojums “Dzīve un sabiedrība ES kandidātvalstīs” ir pieejams: <https://eurofound.link/ef18032>

Izpētes vadītājs: *Tadas Leončikas*.

information@eurofound.europa.eu